

synovate

Research reinvented

Nordmenns holdninger til trygdemisbruk 2009

En rapport for: NAV

Skrevet av: Linn B. Sørensen

Dato: 29.09.2009

Copyright:

© 2007. Synovate Ltd. All rights reserved.
The concepts and ideas submitted to you herein are the intellectual property of Synovate Ltd. They are strictly of confidential nature and are submitted to you under the understanding that they are to be considered by you in the strictest confidence and that no use shall be made of the said concepts and ideas, including communication to any third party without Synovate Ltd's express prior consent and/or payment of related professional services fees in full.

Innhold

<i>Innledning</i>	2
<i>Omfang og metodevalg</i>	3
<i>Presentasjon av resultater</i>	4
<i>Vurdering av trygdemisbruk og ulike negative handlinger</i>	5
<i>Nordmenns holdninger til trygdeordninger og trygdemisbruk</i>	9
<i>Feil ved utbetaling av trygd</i>	16
<i>Årsaker til trygdemisbruk i Norge</i>	20
<i>Misbruk av ulike trygdeordninger</i>	25
<i>Vurdering av ulike former for misbruk av trygdeordninger</i>	28
<i>Forventede reaksjoner ved avdekket trygdemisbruk</i>	32

Innledning

NAV har høsten 2009 gjennomført en befolkningsundersøkelse om trygdemisbruk. Undersøkelsen var landsdekkende, og hadde som formål å kartlegge befolkningens holdninger til ulike forhold ved trygdemisbruk. Undersøkelsen er bygget over samme lest som en tilsvarende undersøkelse fra 2007, og resultatene fra den tidligere undersøkelsen vil derfor i stor grad være sammenlignbare med resultatene fra denne undersøkelsen, dog ikke på alle spørsmålene. En forskjell mellom undersøkelsen fra 2007 sammenlignet med årets undersøkelse som vi ønsker å trekke frem er at vi har valgt å benytte betegnelsen "trygdemisbruk" i stedet for "misbruk av stønader (både trygd- og sosialstønader)". Dette har vi gjort for å velge en mer enhetlig begrepsbruk gjennom hele undersøkelsen, samt på bakgrunn av at "trygdemisbruk" trolig er en mer utbredt betegnelse i befolkningen. Vi tror ikke denne endringen i begrepsbruk har nevneverdig innvirkning på sammenlignbarheten til resultatene fra 2009 og 2007.

I denne rapporten vil vi presentere og analysere hovedresultatene fra undersøkelsen. Før resultatene fra undersøkelsen presenteres vil vi kort beskrive hvordan undersøkelsen er gjennomført, og si litt om undersøkelsens representativitet, omfang og feilmarginer. Undersøkelsen er gjennomført av Synovate Norge (tidligere MMI).

Omfang og metodevalg

Spørreundersøkelsen ble gjennomført som en Web-undersøkelse blant 4 000 personer over 18 år, bosatt i Norge. Undersøkelsen ble gjennomført i perioden 9. til 17. september 2009 (og tilsvarende undersøkelse i 2007 ble gjennomført 12. – 17. desember), blant et landsrepresentativt utvalg av befolkningen som er tilgjengelige på Internett. På generelt grunnlag kan man si at Internett-befolkningen i Norge i dag utgjør ca. 80 % av den faktiske befolkningen, med en liten underrepresentativitet blant personer under 20 år og aldersgruppene over 60 år.

Undersøkelsen ble gjennomført ved hjelp av Synovate Norges e-base. Denne e-basen er bygget opp og vedlikeholdt av Synovate Norge over mange år, slik at den i størst mulig grad skal speile den demografiske sammensetningen i den norske Internettbefolkningen. All rekruttering og oppdatering av e-basen gjennomføres av Synovate Norge. At det ikke tillates selvrekruttering har stor betydning for resultatenes kvalitet og representativitet. E-basen består i dag av ca. 62 000 personer.

De 4 000 deltakerne som ble invitert til å delta i undersøkelsen ble alle trukket (både i 2007 og i 2009) som et proporsjonalt befolkningsutvalg, basert på en trekkmatrise over den faktiske fordelingen i befolkningen totalt. I trekkmatrisen er det tatt utgangspunkt i en fordeling etter kjønn, fire aldersgrupper og fem landsdeler (alle fylker). Innen hvert område (stratum) ble det så trukket enkelt tilfeldig fra basen. Fremgangsmåten sikrer at utvalget både er tilfeldig og kvotert i henhold til den faktiske befolkningen.

Undersøkelsen i 2009 består totalt av 1 562 gjennomførte intervjuer, noe som utgjør en svarprosent på 39 %. (I 2007 var det 1 355 gjennomførte intervjuer – en svarprosent på 34 %). Med dette antall observasjoner har undersøkelsen en kjent statistisk feilmargin på +/- 1,2 til 2,6 prosentpoeng.

Presentasjon av resultater

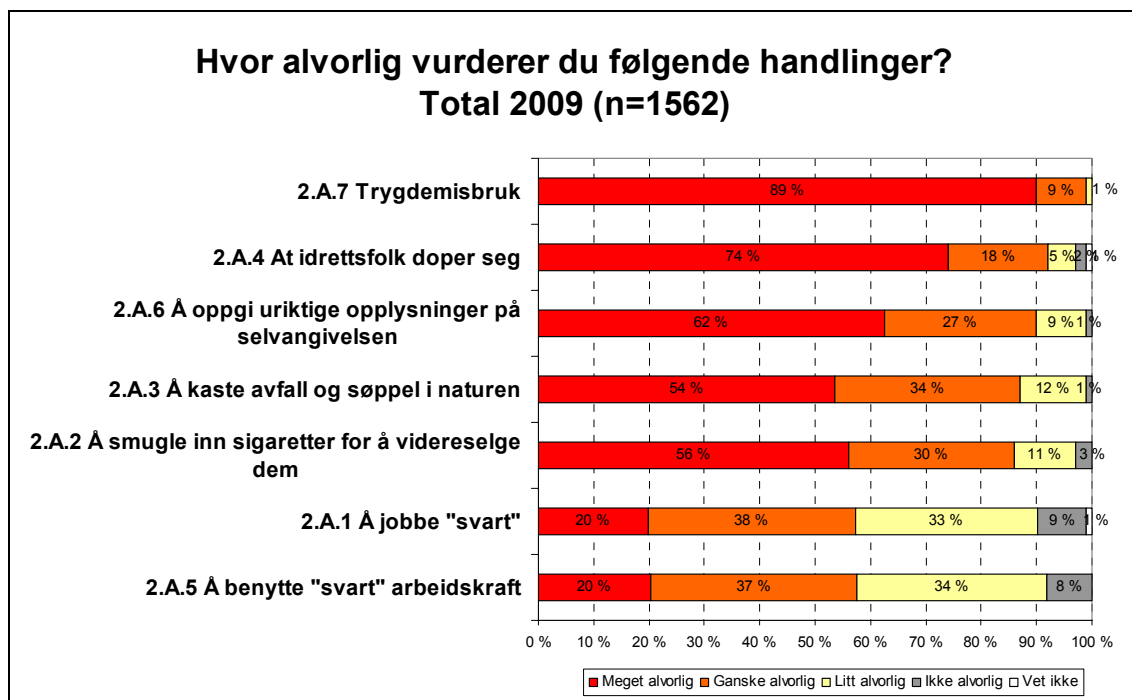
Vi vil nå presentere alle hovedresultater og kommentere signifikante forskjeller mellom undergrupper av befolkningen fra undersøkelsen. Med signifikante funn menes her resultater som med 95 % sikkerhet skyldes faktiske egenskaper i populasjonen (den norske Internettbefolkningen over 18 år), og ikke tilfeldigheter ved de 1562 personene i utvalget.

Utrekningene er basert på en kji-kvadrat uavhengighetstest (5 %-nivå), og forutsetter at vi sitter igjen med et enkelt tilfeldig utvalg av befolkningen. I det vedlagte tabellverket framkommer signifikante forskjeller mellom en undergruppes svar og totalfordelingen som sorte og hvite trekanter i tabellenes celler, for henholdsvis ”signifikant høyere enn” og ”signifikant lavere enn” gjennomsnittet. Vi minner likevel om at undersøkelsen i sin helhet er gjennomført på Internett, og at

dette legger visse begrensninger på muligheten til å generalisere resultatene til totalpopulasjonen, og som er vanskelige å kvantifisere. I den videre presentasjonen av undersøkelsen forutsetter vi altså at resultatene gir et tilnærmet sant bilde av fordelingen slik den ville vært hadde vi undersøkt hele befolkningen, med den statistiske usikkerhet som feilmarginene gir.

Vurdering av trygdemisbruk og ulike negative handlinger

Etter en kort introduksjon til undersøkelsen har vi kartlagt holdninger til trygdemisbruk og andre negative handlinger blant de spurte. Hensikten med spørsmålene er å sammenligne holdninger til trygdemisbruk med annen antatt negativ atferd. Figuren nedenfor er rangert etter andeler som har svart *meget* og *ganske alvorlig*.

Figur 1. Trygdemisbruk og andre negative handlinger 2009.

Trygdemisbruk og doping blant idrettsfolk vurderes som mest alvorlig

Trygdemisbruk er den handling som oppfattes som mest alvorlig i befolkningen; 98 % mener trygdemisbruk er meget eller ganske alvorlig, mens kun 1 % mener det er litt alvorlig, og ingen at det ikke er alvorlig.

Kvinner ser litt mer alvorlig på trygdemisbruk enn menn. De som er 55 år eller eldre vurderer også trygdemisbruk som litt mer alvorlig enn de yngre aldersgruppene.

Over 9 av 10 spurte vurderer også doping blant idrettsutøvere som alvorlig; 92 % mener doping er meget eller ganske alvorlig, mens det er 5 % som mener dette er litt alvorlig, og 2 % som mener det ikke er alvorlig.

Kvinner vurderer doping som noe mer alvorlig enn menn. Det ser dessuten ut til å foreligge en alderstendens, der hvor alvorlig man vurderer doping øker med stigende alder. I aldersgruppen 55 år+ er det signifikant flere som mener at doping er *meget alvorlig* sammenlignet med befolkningen forøvrig. Det er også en noe høyere andel blant personer bosatt på "Østlandet ellers" som vurderer doping som *meget alvorlig*, sammenlignet med gjennomsnittet av de spurte.

Uriktige opplysninger på selvangivelsen, kasting av avfall og søppel i naturen og smugling av sigaretter for videresalg vurderes også som meget alvorlig

Over 8 av 10 spurte vurderer "å oppgi uriktige opplysninger på selvangivelsen" (89 %), "å kaste avfall og søppel i naturen" (88%) og "å smugle inn sigaretter for å videreselge dem" (88%) som *meget eller ganske alvorlig*. Andelen som ikke synes disse handlingene er alvorlige i det hele tatt varierer mellom 1 og 3 %.

Igjen ser vi en kjønnsforskjell; kvinner synes disse handlingene er litt mer alvorlige enn menn. Det foreligger også en alderstendens i synet på smugling av sigaretter med tanke på videresalg og det å kaste avfall og søppel i naturen, der man vurderer disse handlingene noe mer alvorlig med økende alder. Det er også signifikant flere av de som er bosatt i Oslo som vurderer kasting av søppel og avfall i naturen som *meget alvorlig* sammenlignet med gjennomsnittet av de spurte.

Over 5 av 10 vurderer "svart" arbeid som alvorlig

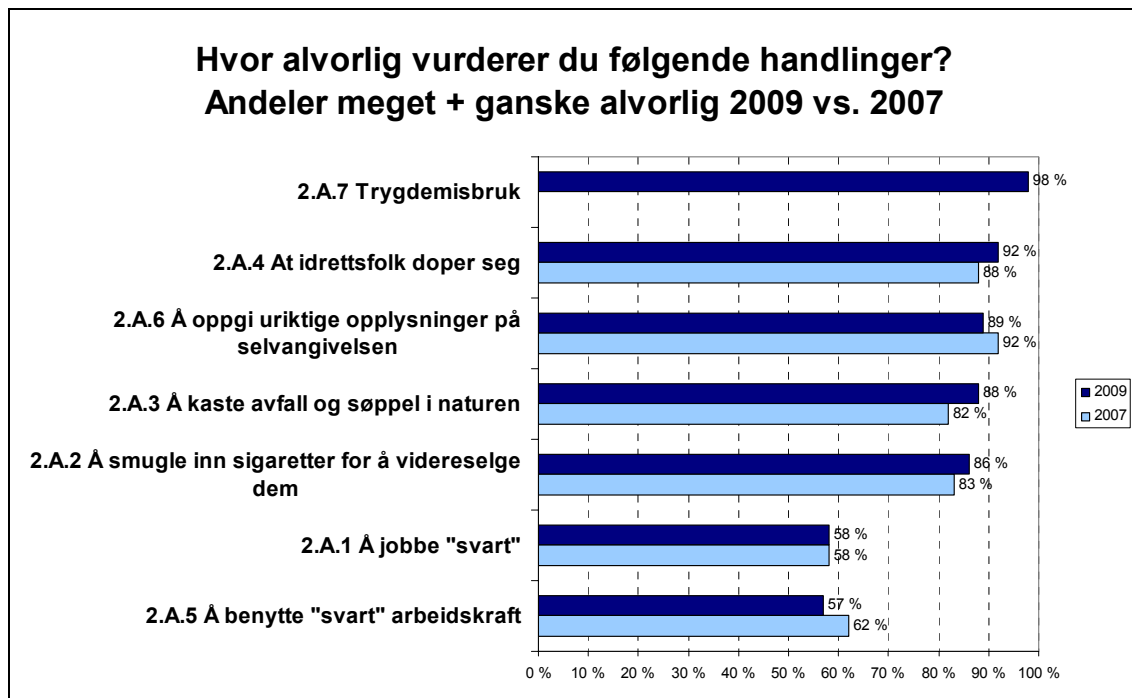
Flertallet i befolkningen vurderer dessuten det å jobbe "svart" eller benytte "svart" arbeidskraft som meget eller ganske alvorlig; henholdsvis 58 og 57 %, men det er verdt å merke seg at det også er over 4 av 10 (42 %) som vurderer disse handlingene som litt alvorlig eller ikke alvorlig i det hele tatt. Med andre ord er det langt større uenighet

rundt alvorligheten til disse to handlingene sammenlignet med de andre undersøkte forholdene.

Kvinner ser noe mer alvorlig på å jobbe "svart" eller benytte "svart" arbeidskraft enn menn, og eldre vurderer dette som noe mer alvorlig enn de yngre. Unge menn, i alderen 18-29 år, har signifikant høyere andeler enn gjennomsnittet av de spurte som mener at "svart" arbeid ikke er alvorlig i det hele tatt.

Personer bosatt i Oslo vurderer det å benytte "svart" arbeidskraft litt mindre alvorlig enn det gjennomsnittet av de spurte gjør, mens vestlendinger vurderer dette noe mer alvorlig enn gjennomsnittet av de spurte.

Sammenlignet med resultatene fra 2007 er det små forskjeller i hovedmønster. Figuren nedenfor viser rangerte andeler som har vurdert de ulike handlingene som meget eller ganske alvorlige i 2007 og 2009.

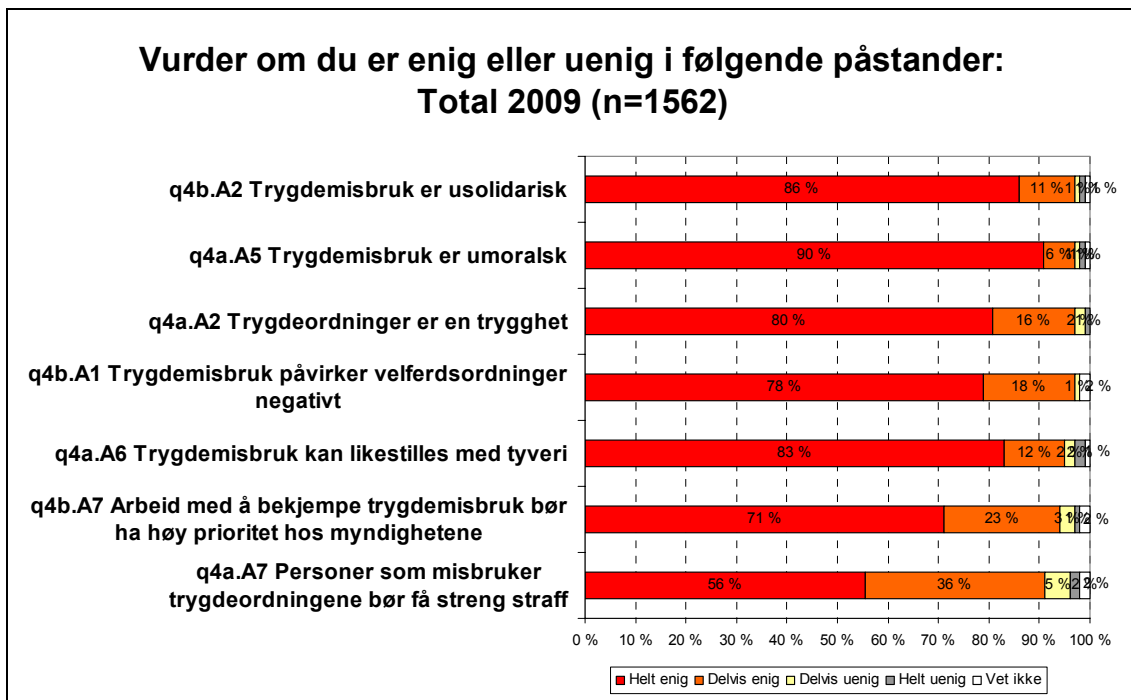
Figur 2. Trygdemisbruk og andre negative handlinger i 2009 vs. 2007.

Selv om nivåene og rangeringene av andelene som vurderer disse handlingene som alvorlige (meget eller ganske) er relativt like i 2009 som i 2007, er det verdt å trekke frem at andelene som vurderer handlingene som *meget alvorlig* har økt for "at idrettsfolk doper seg" (+10 prosentpoeng), "å kaste avfall og søppel i naturen" (+ 9 prosentpoeng), "å smugle inn sigaretter for videresalg" og "å oppgi uriktige opplysninger på selvangivelsen" (+ 7 prosentpoeng for begge). Med andre ord vurderes flere av de undersøkte handlingene som mer alvorlige i 2009 sammenlignet med i 2007.

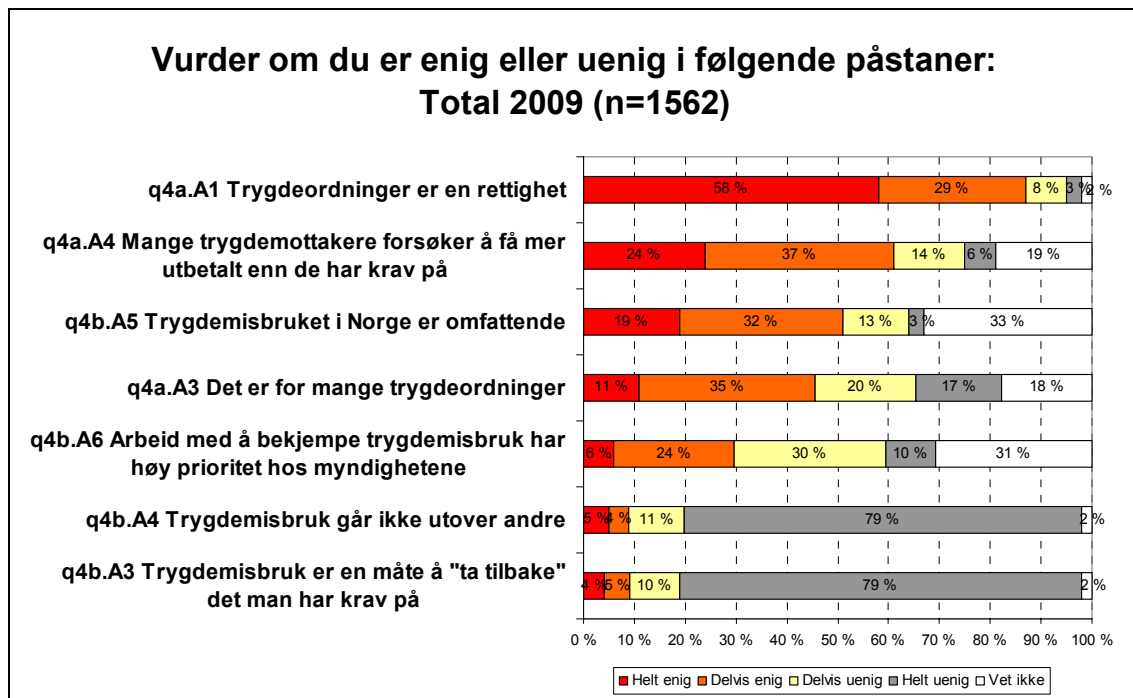
Vi legger dessuten merke til at andelen som ikke synes å arbeide "svart" eller benytte "svart" arbeidskraft er alvorlig i det hele tatt har økt signifikant fra 2007 til 2009 (+ henholdsvis 3 og 2 prosentpoeng).

Nordmenns holdninger til trygdeordninger og trygdemisbruk

Neste spørsmål til respondentene var hvorvidt de er enige eller uenige i en rekke påstander om trygdeordninger og trygdemisbruk. De to neste figurene viser resultatene for disse utsagnene for 2009-målingen, rangert etter andeler som er *helt eller delvis enige* i påstandene.

Figur 3. Holdninger til trygdeordninger og trygdemisbruk (1) 2009.

Figur 4. Holdninger til trygdeordninger og trygdemisbruk (2) 2009.

Resultatene viser at et stort flertall av nordmenn har en klar og negativ holdning til trygdemisbruk. Dette kommer klarest til uttrykk på utsagnene om at trygdemisbruk er *usolidarisk, umoralsk, kan likestilles med tyveri* og at det *påvirker velferdsordninger negativt*; over 9 av 10 er helt eller delvis enige i disse påstandene. Alt i alt viser resultatene at et flertall opplever trygdeordningene som et gode og en trygghet. Resultatene viser at nordmenn i noe større grad oppfatter trygdeordningene som en trygghet (96 % helt eller delvis enige) enn som en rettighet (87 % helt eller delvis enige). Et flertall er også negative til misbruk av trygdeordninger, og svarer at misbruk har en negativ påvirkning på våre velferdsordninger og går utover andre, og at myndighetene bør prioritere arbeid med å bekjempe trygdemisbruk.

Trygdemisbruk oppleves som usolidarisk og umoralsk

97 % er helt eller delvis enige i at *trygdemisbruk er usolidarisk*; av disse er hele 86 % helt enige i dette. 96 % av de spurte sier de er helt eller delvis enige i at misbruk påvirker velferdsordninger negativt. Disse holdningene deles av et flertall, uavhengig

av kjønn, alder og bosted. Kun 2 % er delvis eller helt uenige i at misbruk er usolidarisk, mens 1 % er delvis eller helt uenig i at misbruk påvirker velferdsordningene negativt.

Den høye andelen som er uenige (helt eller delvis) i at *trygdemisbruk ikke går utover andre* støtter opp under dette; 90% som er helt eller delvis enige i dette. Kun 9 % er enige (helt eller delvis) i denne påstanden.

Resultatene viser at hele 96 % er helt eller delvis enige i påstanden om at *trygdemisbruk er umoralsk*. Av disse oppgir 90 % at de er helt enige i at misbruk er umoralsk. Kun 2 % totalt svarer at de er delvis eller helt uenige i at misbruk er umoralsk.

Kvinner er mer enige i at misbruk er umoralsk enn menn, og det er noen flere i den eldste aldersgruppen (55 år +) sammenlignet med gjennomsnittet av de spurte som er enige i påstanden.

På spørsmålet om *trygdemisbruk kan likestilles med tyveri*, svarer 95 % at de er helt eller delvis enige i påstanden.

Det er signifikant flere kvinner og personer i aldersgruppen 55 år + som er helt enige i at trygdemisbruk kan likestilles med tyveri. Resultatene viser likevel at de aller fleste nordmenn over 18 år, uansett kjønn, alder og bosted, er helt eller delvis enige i at misbruk er umoralsk og kan likestilles med tyveri.

89 % av de spurte er dessuten helt eller delvis uenige i at *trygdemisbruk er en måte å "ta tilbake" det man har krav på*, og kun 9 % er helt eller delvis enige i det.

Det er noen flere i aldersgruppen 55 år + og bosatte i Nord-Norge som er helt enige i denne påstanden, mens det er noen flere i aldersgruppen 30-39 år som er helt uenige i denne.

Nordmenn opplever trygdeordninger som en trygghet

Resultatene viser også at nordmenn opplever *trygdeordninger som en trygghet*. Hele 96 % av respondentene er helt eller delvis enige i at stønader er en trygghet. Av disse er 80 % helt enige i utsagnet.

Blant de som er *helt enige* er det signifikant flere personer over 55 år. Resultatene tyder derfor på at yngre i noe mindre grad enn eldre oppfatter våre trygdeordninger som en trygghet. Resultatene forklarer ikke ulikhetene, men noe av forklaringen kan skyldes at yngre personer i mindre grad mottar trygd og dermed ikke har det samme forholdet til trygder som eldre, at yngre mottar andre ytelser med andre vilkår, eller at yngre er mindre avhengig av eller sårbar overfor de ytelsene de mottar.

16 % er delvis enig i at trygdeordninger er en trygghet. I denne gruppen er det signifikant flere menn og personer i aldergruppen 18-39 år. Alt i alt 3 % svarer at de enten er helt eller delvis uenige i utsagnet.

Til tross for at flertallet av de spurte opplever trygdeordninger som en trygghet er det verdt å merke seg at 46 % av de spurte er helt eller delvis enige i *at det er for mange trygdeordninger*, mens det er 37 % som er helt eller delvis uenige i dette.

Blant menn og personer i alderen 40-54 år er større andeler som er *helt enige* i at det er for mange trygdeordninger sammenlignet med gjennomsnittet av de spurte. Kvinner og Oslo-boere skiller seg ut fra gjennomsnittet av de spurte ved at de har høyere andeler som er *helt uenige* i denne påstanden.

Befolkningen synes at myndighetene bør ha høy prioritet på arbeid med å bekjempe trygdemisbruk

Over 9 av 10 (94 %) er helt eller delvis enige i at *arbeid med å bekjempe trygdemisbruk bør ha høy prioritet for myndighetene*. 71 % er helt enige i at myndighetene bør ha høyt fokus på dette arbeidet. Andelen "*helt enig*" stiger med økende alder, og er signifikant høyere blant personer i aldersgruppen 55 år+. I gruppen

”*delvis enig*” (23 %) er det signifikant flere i aldersgruppene 18-39 år. 4 % av de spurte er helt eller delvis uenige i påstanden.

4 av 10 nordmenn er helt eller delvis uenige i at *arbeid med å bekjempe trygdemisbruk i dag har høy prioritet hos myndighetene*, mens det er 3 av 10 som er helt eller delvis enige i at dette arbeidet har høy prioritet i dag. Med andre ord er befolkningen splittet i synet på dette, på tross av at arbeid mot trygdemisbruk anses som viktig av drøye 9 av 10 spurte.

Menn og de i aldersgruppen 55 år + har høyere andeler som er ”helt enige” i at arbeid med å bekjempe trygdemisbruk har høy prioritet hos myndighetene i dag.

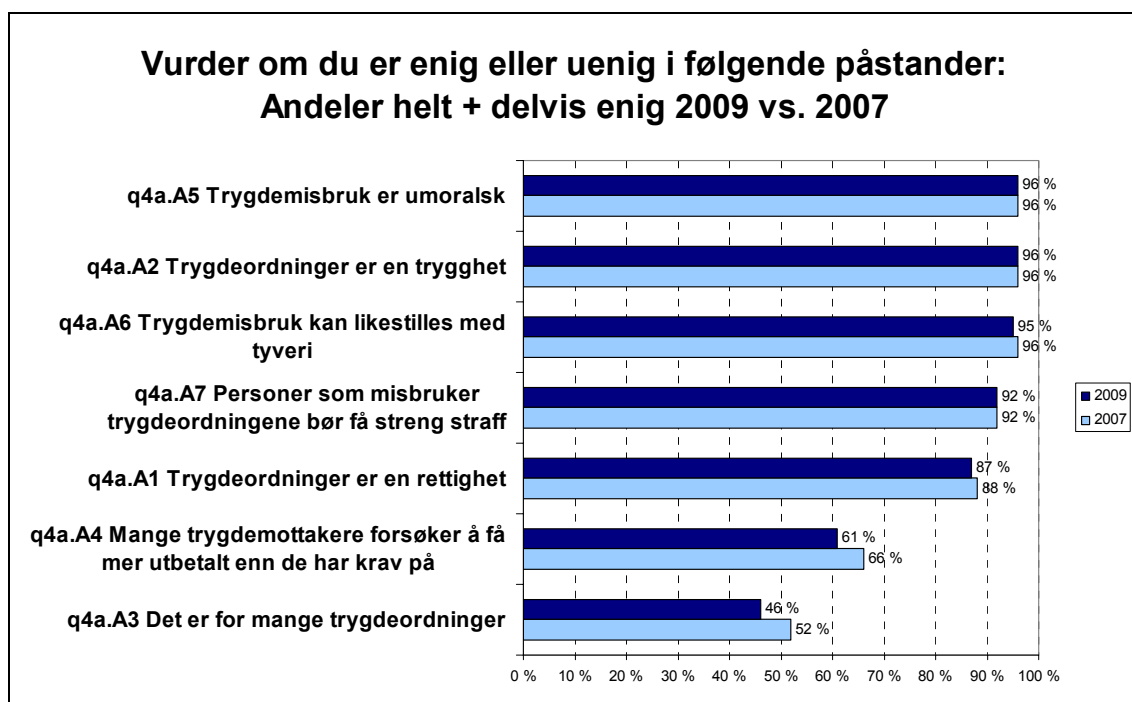
92 % av de spurte er helt eller delvis enige i at *personer som misbruker trygdeordningene bør få streng straff*, mens bare 7 % er helt eller delvis uenige i dette. Det er noen flere av de i alderen 18-29 år og de som bor i Oslo som er helt uenige i dette sammenlignet med gjennomsnittet av de spurte.

Et flertall på drøye 6 av 10 (61 %) er helt eller delvis enige i at det er mange trygdemottakere som forsøker å mer utbetalt enn de har krav på, mens det er 20 % som er helt eller delvis uenige i dette.

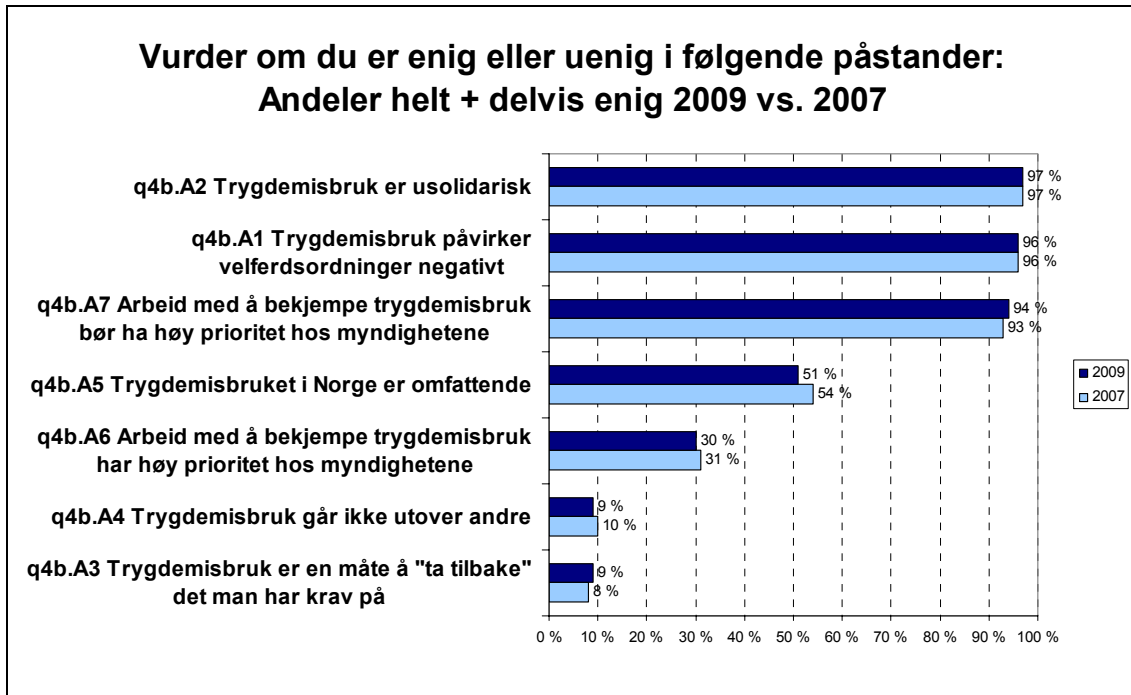
Det er høyere andeler blant de i aldersgruppen 55 år + som er helt eller delvis uenige i dette sammenlignet med gjennomsnittet av de spurte.

Et flertall i befolkningen på 51 % er helt eller delvis enige i at *trygdemisbruket i Norge er omfattende*, mens det er 16 % som er helt eller delvis uenige i at så er tilfellet. Det er flere menn, de i alderen 40-54 år og personer bosatt i Oslo som er helt enige i dette sammenlignet med gjennomsnittet av de spurte.

Figurene nedenfor viser sammenligning av resultater mellom 2009 og 2007, vist som rangerte andeler av de som har svart "helt eller delvis enig":

Figur 5. Holdninger til trygdeordninger og trygdemisbruk (1) 2009 vs. 2007.

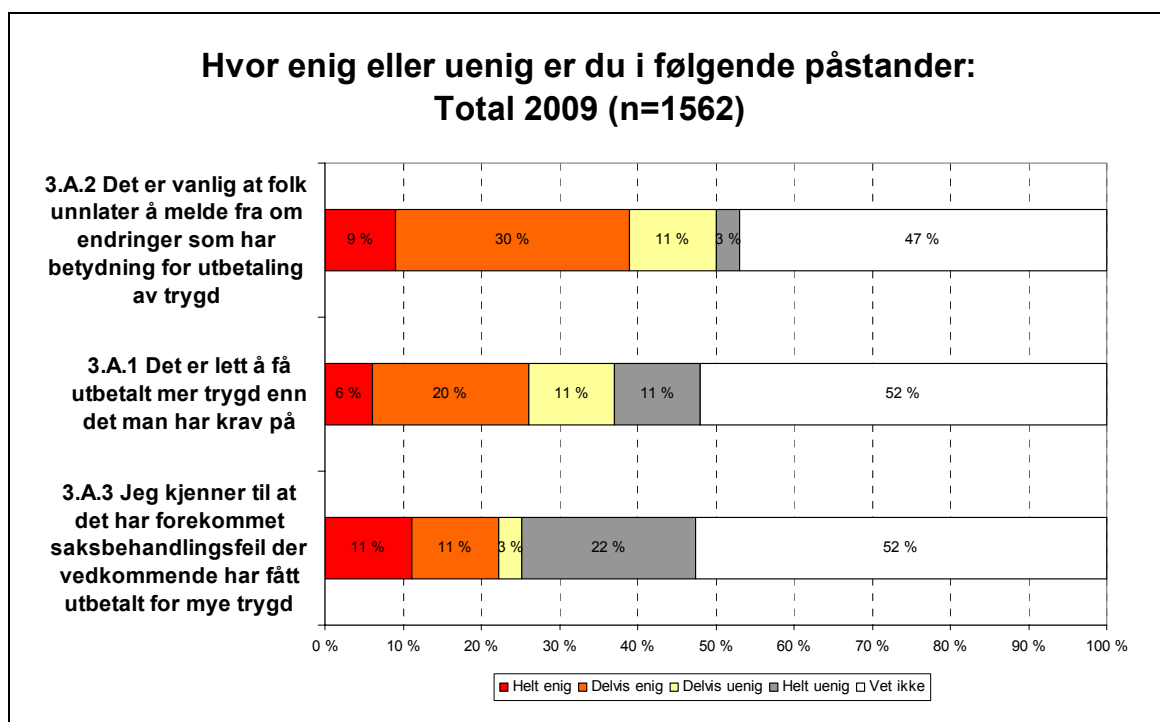

Figur 6. Holdninger til trygdeordninger og trygdemisbruk (2) 2009 vs. 2007.

Som det fremgår av figurene ovenfor er det helt marginale endringer i synet på trygdeordninger og trygdemisbruk i 2009 sammenlignet med i 2007. Men vi legger merke til at andelen nordmenn som er enige i at mange trygdemottakere forsøker å få mer utbetalt enn de har krav på, at trygdemisbruket i Norge er omfattende, og at det er for mange trygdeordninger har gått noe ned (signifikant).

Feil ved utbetaling av trygd

I neste figur vises vi resultatene fra et spørsmålsbatteri med spørsmål om hvorvidt man tror *det er enkelt å få utbetalt mer støtte enn man har krav på*, om *det er vanlig at folk unnlater å melde fra om endringer som har betydning for utbetaling av trygd*, og om *man kjenner til om det har forekommet saksbehandlingsfeil*. Spørsmålene er stilt til alle og avhengig om hvorvidt vedkommende har vært i kontakt med NAV eller ikke. Fra et senere spørsmål vet vi at 45 % av respondentene har vært i kontakt med NAV. Den høye andelen "Vet ikke"-svar på disse spørsmålene må derfor tolkes i lys av dette, og vi har valgt å spesielt trekke frem andeler blant de som har tatt stilling når vi kommenterer resultatene nedenfor.

Figur 7. Feil ved utbetaling av trygd 2009

Det er vanlig å unnlate å melde fra om endringer som har betydning for utbetalingen av trygd

39 % av de spurte er helt eller delvis enige i at *det er vanlig å unnlate å melde fra om endringer som har betydning for utbetalingen*. Blant de som har tatt stilling til påstanden utgjør dette et flertall (74 %) som er helt eller delvis enige i at det er vanlig å unnlate å melde fra om endringer som har betydning for utbetalingen.

Det er signifikant flere personer i aldergruppen 18-29 år og bosatte på Østlandet ellers som er *helt enige*. Personer som er 55 år eller eldre er signifikant oftere helt uenige i denne påstanden sammenlignet med personer i andre aldersgrupper

Delte oppfatninger om hvor enkelt det er å få utbetalt mer trygd enn man har krav på

Av de spurte er det 26 % som er enige i at det er *lett å få utbetalt mer trygd enn man har krav på*, mens det er 22 % som er uenige i dette. Ser vi kun på de som har tatt stilling til påstanden er det et flertall (54 %) som er helt eller delvis enige i at det er enkelt å få utbetalt mer stønad enn man har krav på, men blant de som har tatt stilling er det også en betydelig andel på 46 % som er helt eller delvis uenige i dette.

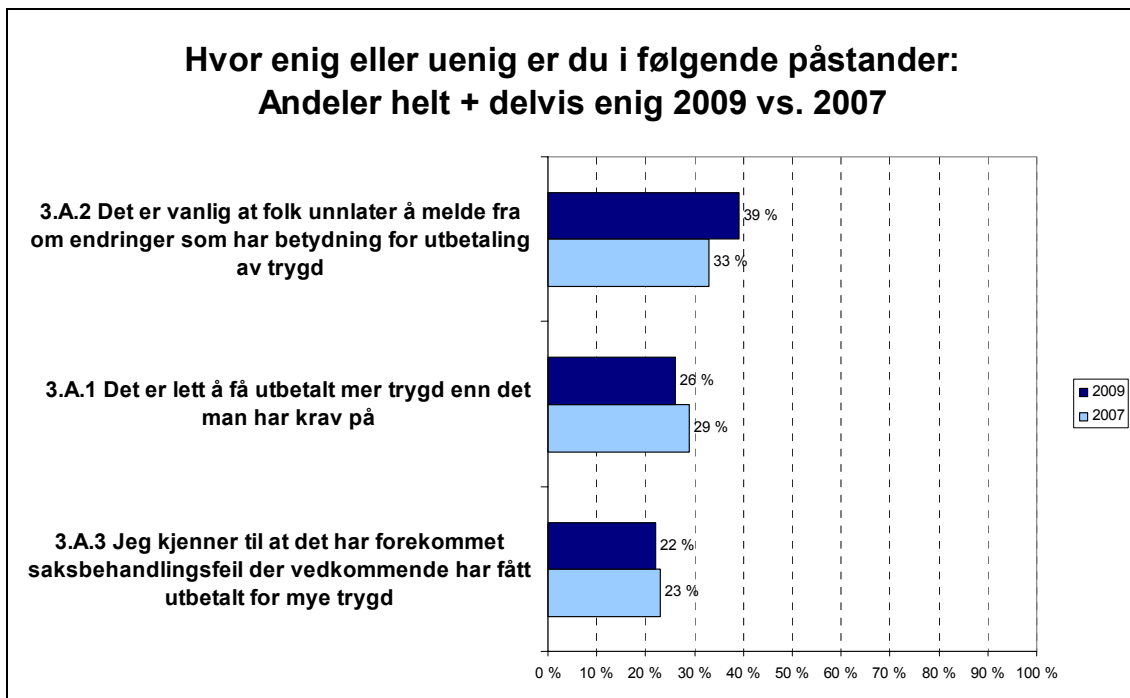
Det er signifikant flere personer i aldergruppen 40-54 år som er helt enige i påstanden. Kvinner, de som er 55 år eller eldre og personer bosatt på Vestlandet er oftere enn gjennomsnittet *helt uenige* i denne påstanden.

Kjennskap til saksbehandlingsfeil

22 % av de spurte er helt eller delvis enige i at de *kjenner til tilfeller av saksbehandlingsfeil der vedkommende har fått for mye utbetalt*, mens 25 % er helt eller delvis uenige i dette. Blant de som har tatt stilling til denne påstanden er det et lite flertall på 54 % som er helt eller delvis uenige i at de kjenner til at det har forekommet saksbehandlingsfeil der vedkommende har fått utbetalt for mye trygd, mens det er 46 % som er helt eller delvis enige i dette.

I gruppen *helt enig* er det signifikant flere i alderen 40-54 år, og i gruppen *helt uenig* er det signifikant flere som er bosatt på Vestlandet.

Alt i alt tyder disse tre resultatene på at det er en ganske utbredt oppfatning blant nordmenn at det er vanlig å ikke melde fra om endringer av betydning for utbetaling av trygd, mens det er mer delte meninger om hvor enkelt det er å få utbetalt mer trygd enn man har krav på. Dessuten kjenner så mange som nær 1 av 4 (22 %) til saksbehandlingsfeil der vedkommende har fått for mye utbetalt.

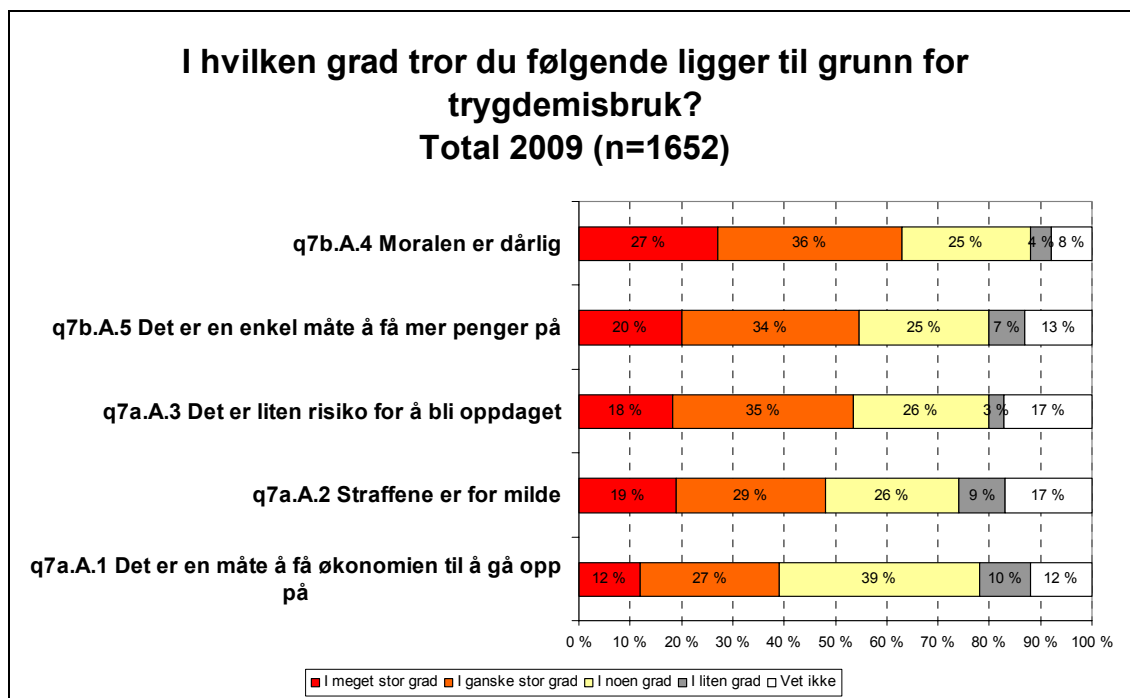

Figur 8. Feil ved utbetaling av trygd i 2007 vs. 2009

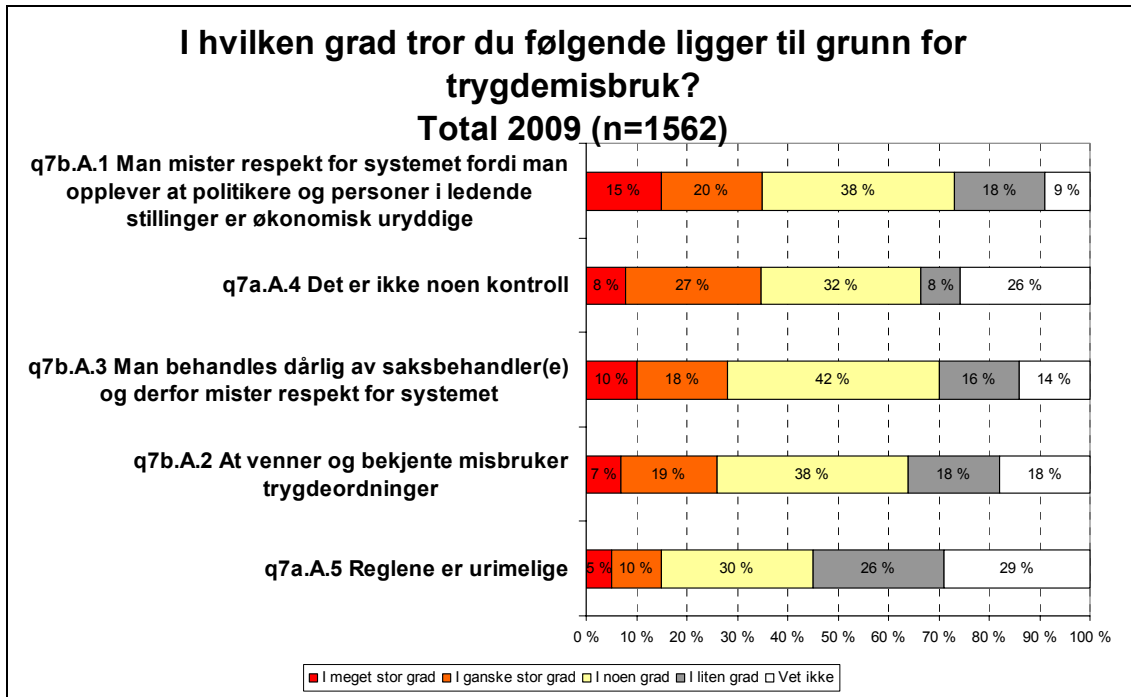
Sammenlignet med resultatene fra tilsvarende undersøkelse i 2007 finner vi samme hovedmønster i årets resultater, men med noen små nevneverdige forskjeller; *At det er vanlig at folk unnlater å melde fra om endringer som har betydning for utbetaling av trygd* er en noe mer utbredt oppfatning i 2009 sammenlignet med i 2007, mens det er en noe mindre utbredt oppfatning i 2009 sammenlignet med i 2007 at *det er lett å få utbetalt mer trygd enn man har krav på*.

Årsaker til trygdemisbruk i Norge

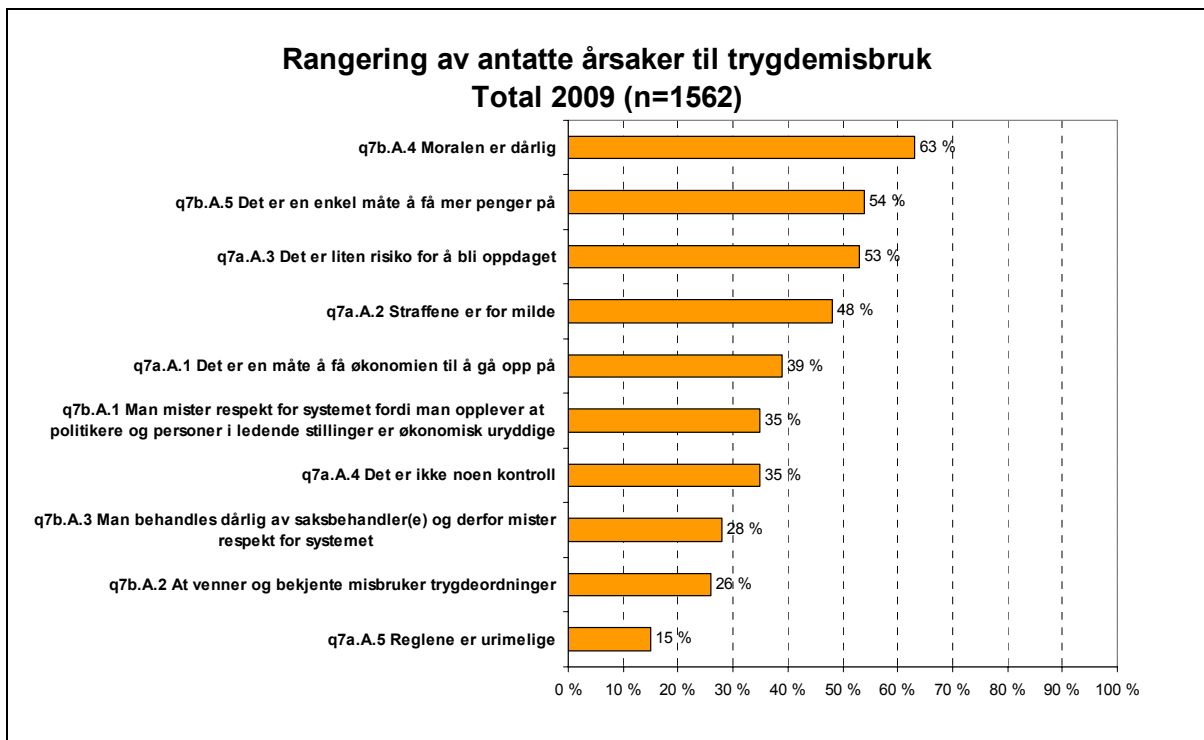
De tre neste figurene viser i hvilken grad respondentene var enige eller uenige i en rekke påstander om mulige årsaker til trygdemisbruk. Figurene er rangert etter andeler om har svart *i meget eller ganske stor grad*.

Figur 9. Årsaker til trygdemisbruk 2009 (1).

Figur 10. Årsaker til trygdemisbruk 2009 (2).

Figur 11. Årsaker til trygdemisbruk 2009 (3).

Dårlig moral, enkel måte å tjene penger på og liten risiko for å bli oppdaget antas å være de viktigste årsakene til trygdemisbruk

Resultatene viser at det er særlig tre årsaker som mange oppfatter som viktige årsaker til trygdemisbruk. Disse er *dårlig moral hos misbrukerne*, at det er *en enkel måte å tjene penger på* og at det er *liten risiko for å bli oppdaget*.

63 % mener at trygdemisbruk i meget eller ganske stor grad skyldes *dårlig moral hos misbrukeren*. Denne oppfatningen gjelder uavhengig av kjønn, alder og bosted. I gruppen *i meget stor grad* (30 %) er det signifikant flere bosatte på "Østlandet ellers" som svarer dette sammenlignet med gjennomsnittet av de spurte. Kun 4 % av de spurte tror at dårlig moral i liten grad er en årsak til trygdemisbruk.

54 % av de spurte mener at det at det er *en enkel måte å tjene penger på* i meget eller ganske stor grad er en årsak til trygdemisbruk. Det er høyere andeler blant de under

30 år og de som bor på "Østlandet ellers" som i meget stor grad tror dette er en årsak til trygdemisbruk. Blant de over 55 år er det signifikant flere enn for gjennomsnittet av de spurte som i liten grad tror at det at det er lett-tjente penger er en utbredt årsak til trygdemisbruk.

Blant de spurte er det også et flertall (53 %) som i meget eller ganske stor grad tror *en lav vurdering av risikoen for å bli tatt er en vanlig årsak til trygdemisbruk*. Denne oppfatningen er spesielt sterkt utbredt blant personer mellom 18 og 39 år.

Det er også en mange som mener at *straffene for trygdemisbruk er for milde*; 48 % av de spurte mener at dette i meget eller ganske stor grad er tilfellet. Men andelen som mener dette kun i noen eller liten grad er tilfellet er heller ikke uvesentlig; 35 %. Med andre ord er oppfatningen i befolkningen noe delt. Det er dessuten 35 % av de spurte som i meget eller ganske stor grad mener at *at det ikke er noen kontroll er en årsak til trygdemisbruk*.

Når vi fra før vet at over 9 av 10 spurte synes at myndighetene bør ha høyt fokus på bekjempelse av trygdemisbruk, tyder resultatene på at bekjempelse av misbruk og økte straffer er forhold som opptar og oppfattes som viktige av mange. Dette kan ikke minst ha sammenheng med at et stort flertall opplever ordningene som en trygghet, og at det derfor er viktig å verne ordningene mot misbruk som kan påvirke våre velferdsordninger negativt.

Misbruk påvirkes i mindre grad av urimelige regler og atferd blant venner og kjente

Det er noen forhold som i mindre grad vektlegges som årsaker til misbruk av trygdeordninger; Urimelige regler er for et flertall på 56 % av de spurte kun i noen eller liten grad en sannsynlig årsak til trygdemisbruk, kun 15 % mener reglene i meget eller ganske stor grad er årsak til trygdemisbruk.

Et flertall av de spurte anser heller ikke *påvirkning av venner og kjente som misbruker trygdeordninger som sannsynlig årsak til trygdemisbruk*; 56 % av de spurte svarer i noen eller liten grad, og 26 % svarer i meget eller ganske stor grad.

Det er høyere andeler i gruppen over 55 år som oppgir at venner og bekjentes trygdemisbruk i liten grad er antatt årsak til trygdemisbruk sammenlignet med gjennomsnittet av de spurte, mens det er noen flere som er bosatt på "Østlandet ellers" sammenlignet med gjennomsnittet som oppgir at dette i meget stor grad er en sannsynlig årsak til trygdemisbruk.

Flertallet (58 %) av de spurte mener at det *at man behandles dårlig av saksbehandler(e), og derfor mister respekt for systemet* i noen eller liten grad er årsak til trygdemisbruk. Likevel bør det nevnes at nær 3 av 10 (28 %) mener at dårlig behandling av saksbehandler(e) i meget eller ganske stor grad er en årsak til trygdemisbruk. Blant de som mener dårlig behandling fra saksbehandler(e) i meget stor grad er årsak til trygdemisbruk finner vi signifikant flere i alderen 30-39 år.

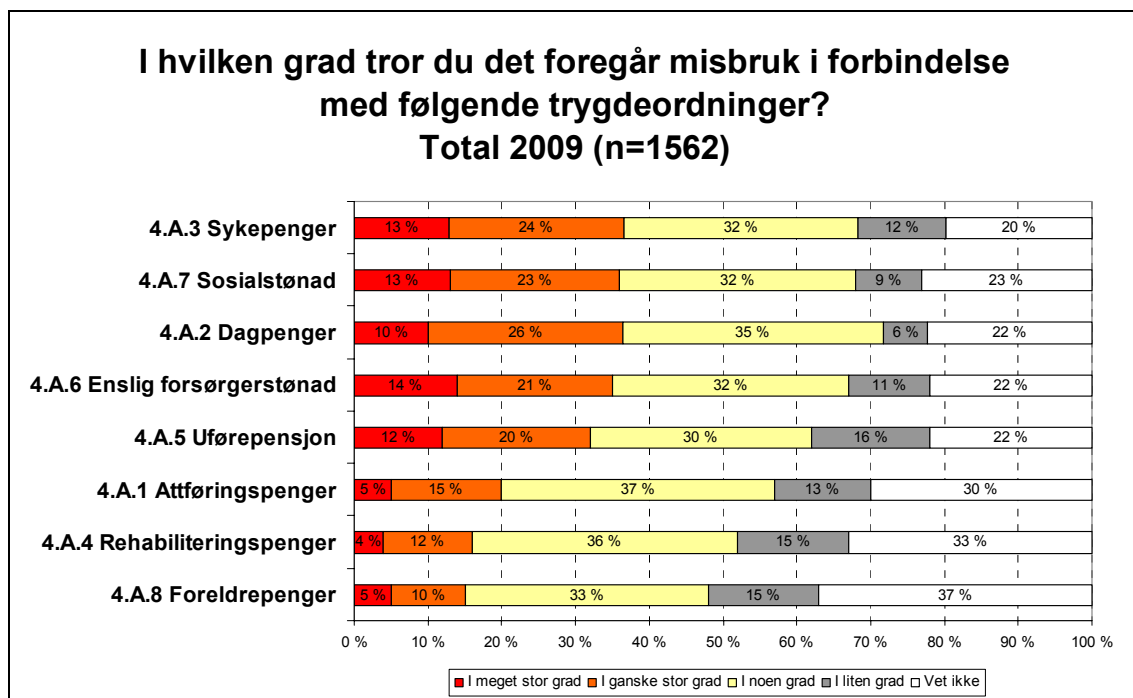
Flertallet (56 %) av de spurte mener også kun i noen eller liten grad *at trygdemisbruk forårsakes av at man mister respekt for systemet fordi man opplever at politikere og personer i ledende stillinger er økonomisk uryddige*, mens andelen som mener at dette i meget eller ganske stor grad er en sannsynlig årsak til trygdemisbruk er på 35 %.

Menn og de som er 55 år eller eldre utmerker seg med større andeler enn gjennomsnittet av de spurte som mener at dette er i meget stor grad er tilfellet, mens personer bosatt i Oslo utmerker seg i motsatt, retning ved at de i større grad enn gjennomsnittet mener at dette i liten grad er årsak til trygdemisbruk.

Siden dette spørsmålet ble stilt på en annen måte i 2007 er årets resultater ikke direkte sammenlignbare med 2007-tallene på dette spørsmålet, men det ser ut som en del av hovedtendensene går igjen.

Misbruk av ulike trygdeordninger

Neste figur viser i hvilken grad man tror det foregår misbruk på en rekke trygdeområder, og er rangert etter andeler i *meget stor eller stor grad*. Spørsmålet er stilt til alle og uavhengig om man har mottatt ytelser.

Figur 12. Misbruk på av trygdeordninger 2009 (1)

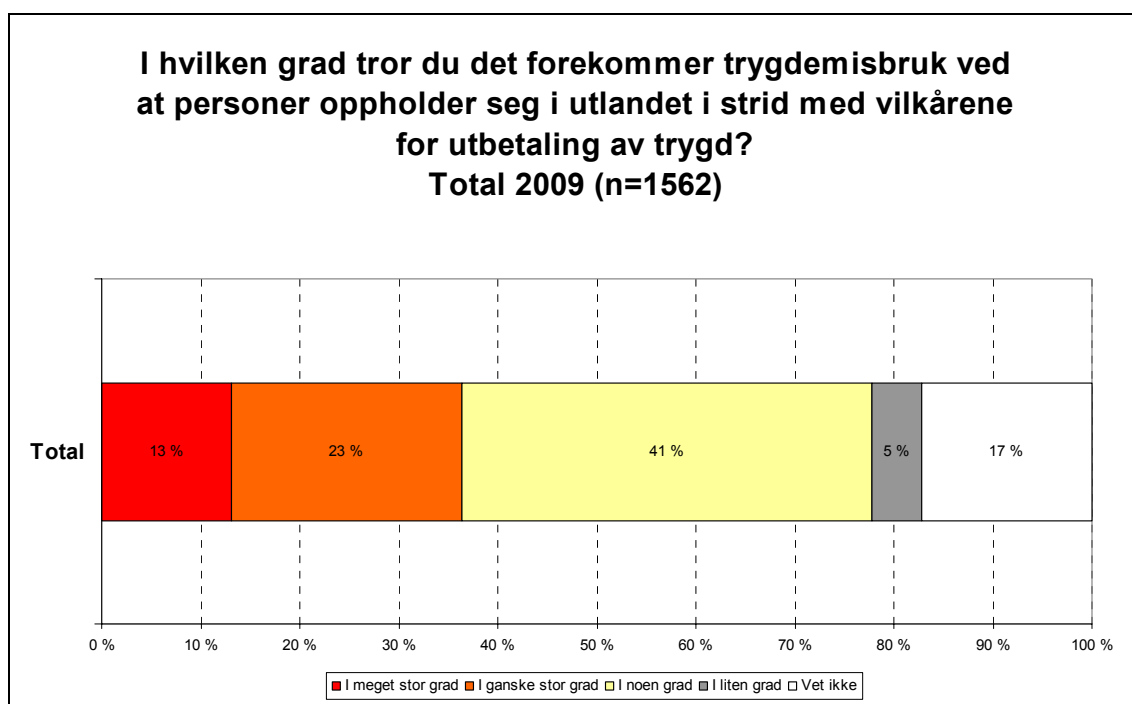
Mest antatt misbruk innenfor trygdeområdene Sykepenger, Sosialstønad, Dagpenger og Enslig forsørgerstønad

Resultatene viser at mer enn halvparten av befolkningen tror det forekommer trygdemisbruk i en eller annen form innenfor alle de nevnte trygdeområdene. Innenfor alle trygdeområder tror flest at misbruket foregår i *noe grad*. Resultatene viser også at respondentene tror trygdemisbruket er størst innenfor områdene *Sykepenger*, *Sosialstønad*, *Dagpenger* og *Enslig forsørgerstønad*. For alle disse områdene oppgir 35 % eller flere av de spurte at misbruket foregår i stor eller i meget stor grad.

Rehabiliteringspenger og Foreldrepenger er de trygdeområdene man i minst grad tror det foregår misbruk innenfor.

Jevnt over ser det ut til å foreligge en tendens til alderssammenheng, der yngre tror at det forekommer misbruk innenfor de nevnte områder i noe større omfang enn de eldre. Særlig er det en tydelig kontrast mellom svarene til de aller yngste (under 30 år) og de aller eldste (55 år +).

Nytt av året er et eget spørsmål om man tror det forekommer trygdemisbruk ved at personer oppholder seg i utlandet i strid med vilkårene for utbetaling av trygden.

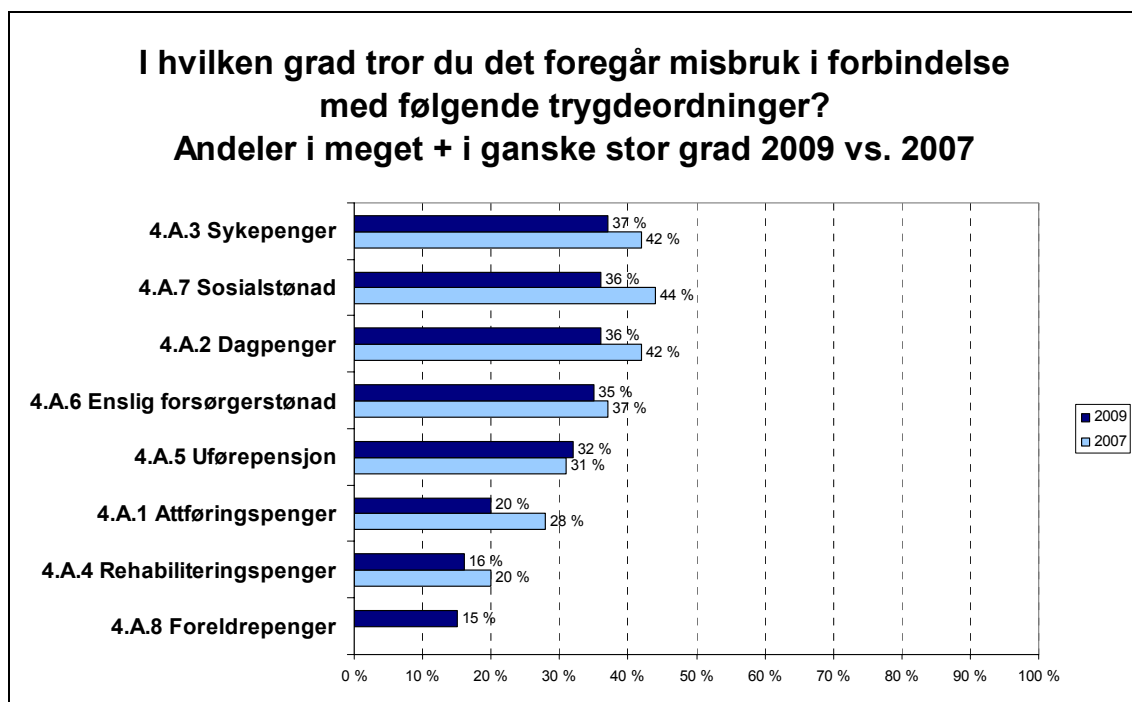

Figur 13. Misbruk av ulike trygdeordninger 2009 (2).

Som det fremgår av figuren ovenfor, tror døye 1 av 3 (36 %) at det i meget eller ganske stor grad foregår trygdemisbruk ved at personer oppholder seg i utlandet i strid med vilkårene for utbetaling av trygd. Kun 5 % tror dette foregår i liten grad.

Blant personer i alderen 40-54 år og de som er bosatt på "Østlandet ellers" er det signifikant høyere andeler sammenlignet med gjennomsnittet som har svart at de tror dette i meget stor grad er tilfellet.

Figuren nedenfor viser en sammenligning av resultater mellom 2009 og 2007.

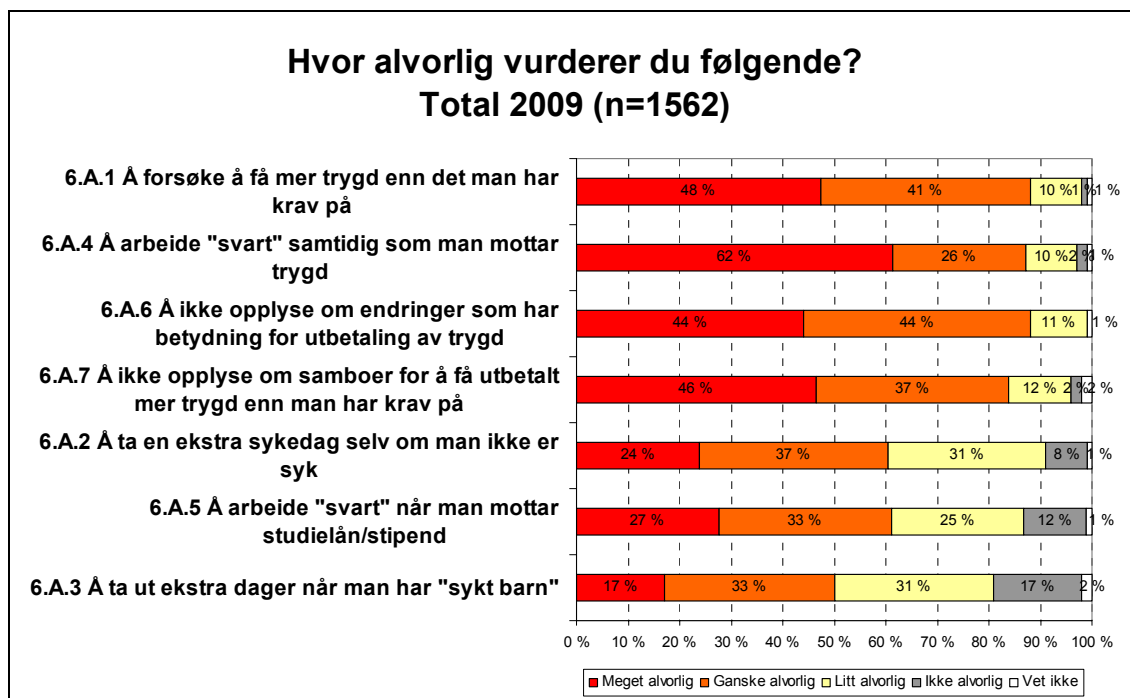

Figur 14. Misbruk av ulike trygdeordninger 2009 vs. 2007.

Sammenlignet med i 2007 viser årets undersøkelse at det for nesten samtlige av de undersøkte trygdeordningene har vært en nedgang i andelen som mener at det foregår misbruk i stor eller meget stor grad. Spesielt gjelder dette for *Sykepenger*, *Sosialstønad* og *Dagpenger*, men også for *Attføringspenger* og *Rehabiliteringspenger*.

Vurdering av ulike former for misbruk av trygdeordninger

I neste spørsmål kartlegger vi holdningen til noen konkrete problemstillinger og eksempler på misbruk av trygdeordninger. Resultatene fremgår av neste figur, og er rangert etter andeler *meget eller ganske alvorlig*.

Figur 15. Alvorlighetsvurdering av ulike former for misbruk 2009.

Å forsøke å få mer trygd enn man har krav på

89 % av de spurte svarer at de oppfatter det som meget eller ganske alvorlig å *få mer trygd enn man har krav på*, og dette er dermed den handlingen som vurderes aller mest alvorlig av de undersøkte handlingene. 48 % av de spurte vurderer handlingen som meget alvorlig. Kun 1 % av de spurte mener handlinger ikke er alvorlig i det hele tatt.

Resultatene viser at en kvinner anser dette som noe mer alvorlig enn menn, og at hvor alvorlig man betrakter denne handlingen øker med stigende alder. Det er også flere av

de som er bosatt på "Østlandet ellers" som vurderer denne handlingen som meget alvorlig.

Å arbeide "svart" samtidig som man mottar offentlige trygder

88 % av de spurte svarer at de oppfatter det som meget eller ganske alvorlig å *arbeide svart samtidig som man mottar offentlige stønader*. Denne handlingen har den høyeste andelen som har svart at de vurderer handlingen som *meget alvorlig*; 62 %. Kun 2 % av de spurte vurderer denne handlingen som ikke alvorlig i det hele tatt.

Også her finner vi en alderssammenheng; eldre betrakter denne handlingen som noe mer alvorlig enn de yngre, i tillegg til at flere av de som bor på "Østlandet ellers" anser denne handlingen som meget alvorlig sammenlignet med gjennomsnittet av de spurte.

Å ikke opplyse om endringer som har betydning for utbetalinger av trygder

88 % av de spurte oppfatter det som meget eller ganske alvorlig å *ikke opplyse om endringer som har betydning for utbetalinger*. 44 % mener dette er meget alvorlig, mens det er ingen som vurderer dette som ikke alvorlig i det hele tatt.

Kvinner synes dette er litt mer alvorlig enn menn, og de yngre synes dette er litt mindre alvorlig enn de eldre.

Å ikke opplyse om samboer for å få mer utbetalt enn man har krav på

83 % av de spurte svarer at de oppfatter det som meget eller ganske alvorlig å *ikke opplyse om samboer for å få utbetalt mer enn det man har krav på*. Kun 2% av de spurte synes ikke dette er alvorlig i det hele tatt.

Av de 46 % som mener at dette er meget alvorlig er det signifikant flere kvinner og personer bosatt på "Østlandet ellers". Vi finner også her en alderssammenheng der de yngre er mindre kritiske til dette sammenlignet med de eldre.

Å ta en ekstra sykedag selv om man ikke er syk

Blant de spurte svarer 61 % svarer at de oppfatter det som meget eller ganske alvorlig *å ta en ekstra sykedag selv om man ikke er syk*, mens 8 % oppfatter det som ikke alvorlig.

Resultatene viser ingen signifikant forskjell mellom kjønnene, men at personer i aldergruppen under 40 år vurderer dette som mindre alvorlig enn personer i aldergruppen fra 40 år og eldre. Personer bosatt i Oslo-området synes også denne handlingen er noe mindre alvorlig enn personer bosatt andre steder i landet.

Å arbeide "svart" når man mottar studielån/stipend

6 av 10 spurte oppfatter det som meget eller ganske alvorlig *å arbeide svart samtidig som man mottar studielån og eller stipend*, mens det er 12 % som synes dette ikke er alvorlig.

Resultatene viser igjen en alderstendens; at de eldre synes dette er mer alvorlig enn de yngre. Her kan man kanskje tenke seg at dette er en mer aktuell situasjon for mange unge studenter, og derfor vurderes noe mindre alvorlig denne aldersgruppen.

Å ta ut en ekstra dag når man har "sykt barn"

5 av 10 i befolkningen svarer at de oppfatter det som meget eller ganske alvorlig *å ta en ekstra sykedag og å begrunne dette med sykt barn*. Hele 17 % svarer her at dette ikke er alvorlig. Ingen andre områder oppnår en så stor andel *Ikke alvorlig* som nettopp dette området

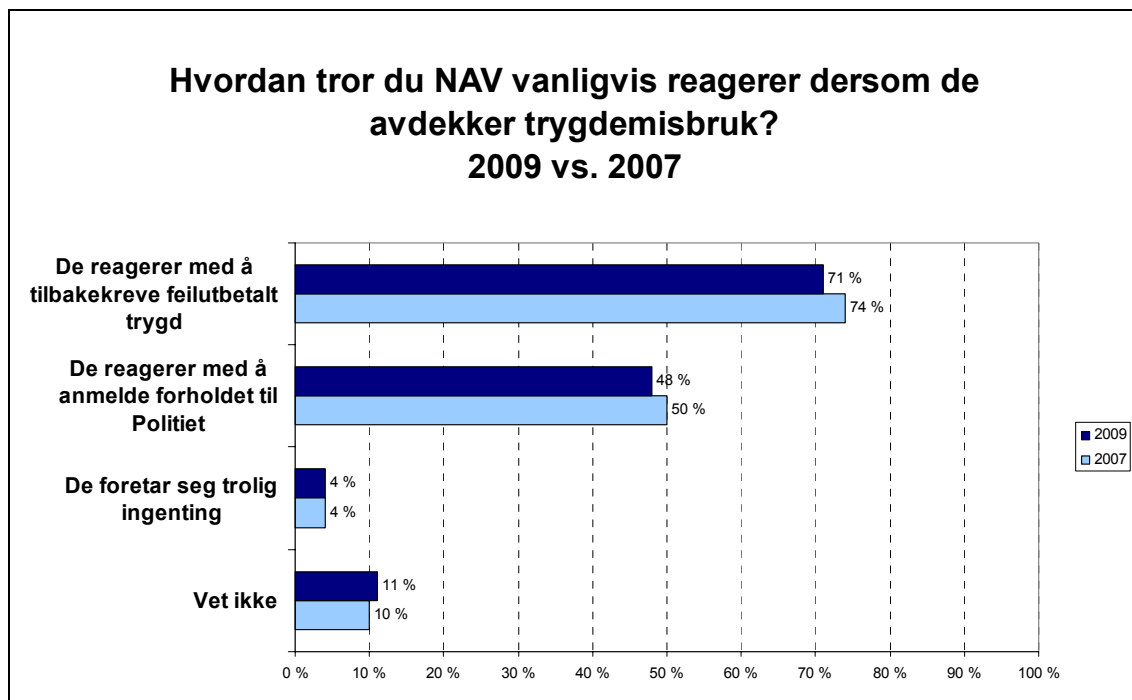
Kvinner synes dette er mer alvorlig enn menn, og vi observerer igjen en tendens til økende alvorlighetsvurdering med stigende alder. Personer bosatt i Oslo-området synes også denne handlingen er noe mindre alvorlig enn personer bosatt andre steder i landet.

Figur 16. Alvorlighetsvurdering ved ulike former for misbruk 2009 vs. 2007.

Sammenligner vi årets resultater med resultatene fra 2007-undersøkelsen ser vi at det kun er marginale endringer i hvor alvorlig de ulike handlingene vurderes. Det er imidlertid verdt å merke seg at andelen som vurderer det å *arbeide "svart" når man mottar studielån/stipend* som meget eller ganske alvorlig har gått ned med 5 prosentpoeng fra 2007 til 2009, og at tilsvarende andel for det å *ta en ekstra sykedag selv om man ikke er syk* har blitt redusert med 3 prosentpoeng i samme periode.

Forventede reaksjoner ved avdekket trygdemisbruk

Figur 17. Forventede reaksjoner ved avdekket misbruk 2009 vs. 2007.

Resultatene viser at et flertall på over 7 av 10 nordmenn (71 %) tror at NAV reagerer med å tilbakekreve feilutbetalt stønad dersom dette avdekkes. I denne gruppen er kvinner og de over 55 år overrepresentert.

Nær 5 av 10 respondenter (48 %) tror at NAV vanligvis reagerer med å anmelde avdekkede forhold til Politiet. Det er signifikant flere menn enn kvinner som tror at NAV vanligvis reagerer med å anmelde forhold som avdekkes.

4 % svarer at NAV trolig ikke vil gjøre noe som helst med slike forhold, og 11 % vet ikke hvordan NAV reagerer dersom de avdekker trygdemisbruk. I denne siste gruppen er det signifikant flere kvinner, bosatte på Vestlandet og de som er over 55 år, sammenlignet med gjennomsnittet av de spurte.

Endringene fra 2007 til 2009 er innenfor feilmarginene for dette spørsmålet.